

Комплекс вправ для формування потенційного словника в учнів основної і старшої школи

У статті розглядається проблема формування в учнів основної і старшої школи потенційного словника під час читання та аудіювання. Автори описують вправи, спрямовані на розвиток мовної та мовленнєвої здогадки. Надається фрагмент уроку з розширення потенційного словника під час аудіювання. Пропонується пам'ятка для учнів, яка містить алгоритм застосування прийомів мовної та мовленнєвої здогадки.

Ключові слова: потенційний словник, прийоми мовної та мовленнєвої здогадки, комплекс вправ.

Богушевич Н.В., Сорока В.В. Комплекс упражнений для формирования потенциального словаря у учеников основной и старшей школы

В статье рассматривается проблема формирования потенциального словаря у учеников основной и старшей школы в чтении и аудировании. Авторы описывают комплекс упражнений, направленных на развитие языковой и речевой догадки. Содержится фрагмент урока с целью расширения потенциального словаря в аудировании. Предлагается памятка для учеников, которая описывает алгоритм использования приемов языковой и речевой догадки.

Ключевые слова: потенциальный словарь, приемы языковой и речевой догадки, комплекс упражнений.

Bogushevych N., Soroka V. Complex of Activities for Developing the Potential Vocabulary of Lower and Upper School Students

The authors study the ways of developing the potential vocabulary while reading and listening. A complex of activities for teaching lower and upper school students word guessing techniques is proposed. The article contains a lesson fragment aimed at developing word guessing techniques while listening. It also suggests tips for students to show how to use the techniques.

Key words: potential vocabulary, word guessing techniques, complex of activities.

Вимоги до рівня володіння учнями вміннями читання та аудіювання постійно підвищуються через зростаючу інформатизацію усіх сфер сучасного життя. Як наслідок, збільшується кількість інформаційних іншомовних текстів, що використовуються у навчанні іноземних мов. Тексти насичені різноманітними лексичними одиницями, про значення яких учні мають навчитися догадуватися.

Концептуально проблему формування потенційного словника (ПС) досліджували Т. М. Ковбасюк; О. М. Шапкіна і Н. Г. Мокреєва, група дослідників під керівництвом J. Little. Проте аналіз робіт згаданих авторів та чинних навчально-методичних комплексів і підручників з англійської мови для основної і старшої

школи, в яких виявилось недостатньо вправ для навчання здогадки як за кількістю, так і номенклатурою, свідчив про необхідність подальших розвідок у цьому напрямі. Відтак, **актуальність** розгляду проблеми формування ПС учнів основної і старшої загальноосвітньої школи пояснюється, з одного боку, збільшенням навантаження на рецептивні лексичні навички учнів, а з іншого боку, недостатньою теоретичною і практичною вирішеністю цієї проблеми.

Метою цієї статті є розгляд теоретичних положень формування ПС, опис вправ і прийомів його формування. Керуючись поставленою метою, у статті необхідно вирішити такі **завдання**:

- описати теоретичні основи формування ПС в учнів основної і старшої школи;
- розробити комплекс вправ, спрямований на формування ПС;
- продемонструвати реалізацію комплексу вправ шляхом розробки фрагмента уроку з метою розширення ПС учнів на основі чинного підручника;
- розробити пам'ятку для учнів з алгоритмом застосування прийомів здогадки.

Досліджуючи питання формування ПС, ми виділили дві основні групи здогадки про значення незнайомого слова [2, с. 11]. **Мовна здогадка** ґрунтується на аналізі загальної структури та окремих компонентів ЛО, її графічної чи звукової форми (у випадках із інтернаціональними словами), а **мовленнєва здогадка** – на аналізі позиції ЛО в реченні, її семантико-сміслових зв'язків із іншими ЛО в контексті, а також логічної побудови тексту. Таким чином, здійснюючи мовну здогадку читач або слухач не потребує аналізу широкого мовленнєвого середовища навколо незнайомої ЛО – буває достатньо проаналізувати саму ЛО та інколи звернути увагу на її зв'язки із безпосередніми «сусідніми» ЛО в межах речення. Мовленнєва здогадка спирається на аналіз контекстуальних умов незнайомої ЛО в широкому контексті на рівні групи речень чи цілого абзаца.

Прийоми мовної і мовленнєвої здогадки (ММЗ) було розподілено на такі групи та підгрупи:

1. Прийоми мовної здогадки, які працюють на основі:
 - 1) подібності звучання й написання ЛО в англійській та рідній мовах (інтернаціональні слова);
 - 2) знання значення основ, з яких складається невідома ЛО (складені слова);
 - 3) знання словотворчих елементів (афіксів та слова-основи), з яких складається невідома ЛО (похідні слова);
 - 4) знання значення ЛО, яка у тексті використовується без змін в іншій частині мови (конвертовані слова).

II. Прийоми мовленнєвої здогадки, які працюють на основі:

- 1) знання базового значення багатозначної ЛО, яка у тексті використовується в іншому, ще невідомому учневі значенні;
- 2) знання базових значень ЛО, які входять до складу фразеологізмів;
- 3) розуміння контексту незнайомого слова – його мовного середовища на рівні речення;
- 4) умовиводу на рівні групи речень чи цілого абзаца.

На рівні речення про значення незнайомого слова можна здогадатися, якщо є такі контекстуальні підказки як дефініція та перефразування, приклад, порівняння, контраст, протиставлення. Умовивід може ґрунтуватися на головній ідеї, деталях, причинно-наслідкових зв'язках, імпліцитному (внутрішньому) порівнянні, імпліцитному (внутрішньому) протиставленні [2, с. 11-15].

Комплекс вправ для формування ПС є складовою підсистемою вправ для формування мовленнєвих навичок читання та аудіювання, відтак, він повинен відповідати таким вимогам:

- Відповідна номенклатура вправ. Комплекс вправ має містити всі необхідні вправи, які відповідають характеру навичок і вмій ММЗ. Іншими словами, мають бути розроблені вправи, які співвідносяться з усіма видами прийомів ММЗ. Оскільки предметом дослідження є прийоми формування ПС на основі рецептивних видів навчальної діяльності, то треба врахувати ще й графічну та фонетичну форми слів, з якими учні зустрічатимуться в тексті (графічному/аудіо повідомленні).
- Відповідна послідовність вправ. Тут до уваги слід брати, з одного боку, принцип нарощування складності прийомів, а з іншого боку, обсяг контексту, потрібного для застосування прийомів ММЗ (рівень слова, речення, ПФЄ, тексту).
- Розташування навчального матеріалу. З лексичними одиницями ПС учні зустрічаються під час рецепції

тексту/повідомлення, тому, на нашу думку, відповідними вправами (рецептивними і рецептивно-репродуктивними) має бути наповнений дотекстовий етап роботи.

Враховуючи номенклатуру і сутність прийомів здогадки, ми розробили комплекс вправ, який складається із трьох груп вправ, які, у свою чергу, поділяються на підгрупи і можуть бути представлені на різних рівнях сприйняття інформації. Розглянемо структуру комплексу вправ (див. Табл. 1).

У процесі автоматизації дій учнів з новими ЛО слід передбачити заходи для зняття і подолання труднощів засвоєння різних ЛО. З цією метою ЛО можуть групуватися за ступенем і характером труднощів, що дозволяє підходити до їх подолання диференційовано, на основі їх методичної типології. З метою автоматизації дій учнів з лексичними одиницями ПС застосовуються переважно некомунікативні (рецептивні та рецептивно-репродуктивні) вправи, тому що учень зустрічається, насамперед, з формою ЛО, а її значення він має зрозуміти, виконавши певні дії та операції, що співвідносяться з тим чи іншим прийомом.

В основі вправ знаходяться певні *методичні прийоми*. На засвоєння прийомів мовної здогадки (Група 1) спрямовані такі методичні прийоми:

- *вибір ЛО*: обрати похідні слова зі списку поданих,
- *групування ЛО*: згрупувати слова в залежності від способу їх утворення (складені, похідні чи конвертовані),
- *переклад ЛО рідною мовою*: перекласти рідною мовою незнайомі слова, утворені від знайомих коренів за допомогою відомих афіксів,
- *співвіднесення ЛО англійською мовою з їх еквівалентами рідною мовою*: співвіднести англійські та українські слова, звертаючи увагу на їх фонетичну та орфографічну схожість.

Для збільшення потенційного запасу потрібна цілеспрямована навчальна робота, яка включає засвоєння учнями суфіксів і префіксів, що вживаються найчастіше,

Таблиця 1

Комплекс вправ для формування в учнів основної і старшої школи потенційного словника на основі прийомів ММЗ під час читання та аудіювання

Група вправ, загальна спрямованість вправ	Види вправ за прийомами здогадки	Рівень функціонування лексичної навички здогадки
Група I. Вправи, спрямовані на засвоєння прийомів мовної здогадки	Вправи, спрямовані на навчання здогадки: 1) за схожістю звучання та написання слова у різних мовах (інтернаціональні слова); 2) за словотворчими елементами (похідні слова); 3) за відомими словами, з яких складається незнайоме (складені слова); 4) за ідентичністю слова у різних частинах мови (конвертовані слова)	На рівні 1) словоформи; 2) словосполучення; 3) речення; 4) понадфразової єдності (ПФЄ).
Група II. Вправи, спрямовані на засвоєння прийомів мовленнєвої здогадки	Вправи, спрямовані на навчання здогадки: 1) за контекстом; 2) на основі умовиводу	На рівні 1) речення; 2) ПФЄ
Група III. Вправи, спрямовані на комплексне застосування прийомів ММЗ	Читання чи аудіювання текстів та виконання мовленнєвого завдання. Тексти містять незнайомі ЛО, для семантизації яких потрібні різні види здогадки.	На рівні тексту

роз'яснення значення тих інтернаціональних слів, зміст яких розходиться з рідною мовою.

На засвоєння прийомів мовленнєвої здогадки (Група 2) спрямовані такі методичні прийоми:

- **переклад речень рідною мовою:** спираючись на контекст, перекласти рідною мовою речення, в яких ужито незнайомі слова,
- **умовивід:** спираючись на наявні у реченні/абзаці приклади, контраст, головну ідею тощо, семантизувати нову ЛО повідомлення.

На комплексне застосування прийомів ММЗ на рівні тексту спрямовані такі методичні прийоми:

- **читання тексту:** прочитати текст і знайти в ньому еквіваленти до ЛО українською мовою (комплексно застосовуються різні прийоми здогадки),
- **слухання тексту:** прослухати повідомлення і знайти в ньому еквіваленти до ЛО українською мовою (комплексно застосовуються різні прийоми здогадки).

Очевидно, що межі статті не дозволяють розглянути вправи усіх груп та підгруп комплексу. Тому надамо приклади підгруп вправ з кожної з визначених груп комплексу.

Група 1.

Група вправ для засвоєння прийомів мовної здогадки учнями основної школи під час читання та аудіювання

1. Вправи, спрямовані на навчання здогадки про значення інтернаціональних слів.

Здогадуватися про значення слів, схожих за звучанням та написанням у різних мовах (**інтернаціональні слова**) учням легко, якщо вчитель навчив їх вирізняти такі ЛО з-поміж інших. Педагог повинен навчити учнів впізнавати такі слова при сприйнятті на слух та транслітерувати – при зоровому сприйнятті. Транслітерація – це латинізоване відтворення графем [1, с. 149], тобто відтворення слова, ігноруючи правила читання, зокрема, англійської мови.

Вправа 1.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні словоформи. Учні сприймають графічну і/або фонетичну форму ЛО.

Завдання: Look at the words that look like those in your native language. Listen to the speaker who pronounces the words that sound like those in your native language. Guess their meaning: *e.g. international, an emblem, a flag, a musical festival, a stadium.*

Вправа 2.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні тексту під час читання.

Завдання: Read the article about music in modern life. Match the words in bold type with their Ukrainian equivalents in the box below the text.

Music in Our Lives

*Music is everywhere in our lives. We hear it on the radio, on TV, in the streets, in the shops and cafes, in the cars, in the parks, everywhere. People buy tapes, go to different concerts, visit concert halls and opera theatres. For someone music is just a hobby. He or she learns to play a musical instrument at a musical school, sings in the **choir** or tries to compose music. For somebody else it's a profession. There are professional singers who sing alone or in a group, **musicians** who play different instruments in **orchestras**, **composers** who write music, and **conductors** who direct choirs and orchestras. The names of the best of them are famous all over the world. Everyone knows such singers as Michael Jackson and Whitney Houston, Ruslana and Eminem. People in all countries listen to music by such composers as Bach, Mozart, Beethoven, Chaikovsky. The orchestra of a famous conductor and violin player Vladimir Spivakov has become popular in many countries of the world [7, с. 28].*

композитор хор диригент оркестр музикант

2. Вправи, спрямовані на навчання здогадки про значення слів, які використовуються без змін в іншій частині мови (конвертовані слова).

Вправа 1.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні словоформи. Учні сприймають фонетичну і/чи графічну форму ЛО.

Завдання: Read the words / Listen to the words. Say which words can be both verbs and nouns. Give their equivalents in your native language: *e.g. talk, comment, agree, treat, invite, suspect, present, walk, dream, write, keep.*

Вправа 2.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні речення. Учні читають і/чи слухають речення. При прослуховуванні ЛО пропонуються учням на дошці чи на картках.

Завдання: Listen to the sentences/ Read the sentences. What part of speech are these words in the sentences? *E.g. present, walk, dream, comment*

1. He **presented** her with a flower.
2. They had a nice **walk**.
3. You are my **dream**.
4. My parents **comment** on every word I say.

3. Вправи, спрямовані на навчання здогадки про значення слів, які складаються з відомих словотворчих елементів (похідні слова).

Вправа 1.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні словоформи. Учні читають ЛО та обирають із списку відповідне тлумачення її значення англійською мовою.

Завдання: Read the words and choose the letter that represents the definition for each word.

1. postdate

(A) to occur after	(C) a special occasion
(B) to occur before	(D) in favour of dating.
2. pro-American

(B) not an American	(D) opposed to America
(C) a professional athlete	(E) in favour of America

3. supernatural
 (A) frightening
 (B) fiction
 (C) related to things beyond the natural world
 (D) less than natural.

Вправа 2.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні словоформи. Учні сприймають графічну форму ЛО.

Завдання: Read the words. Determine the meaning of the affixes in each word and translate the word: e.g. impracticality, mismanagement, uncontrollable, disadvantageous, extra-territorial.

Вправа 3.

Тип вправи: рецептивно-репродуктивна.

Вид вправи: здогадка на рівні словосполучення. Учні обирають відповідну графічну форму ЛО із запропонованих для завершення словосполучення.

Завдання: Complete the word combinations, choosing from the suggested forms:

- Jane's ... eyes (beauty, beautiful);
 ... of the eyes of Jane (beauty, beautiful);
 to have a ... (possibility, possible, impossibility);
 to be ... (embarrassment, embarrassed).

Вправа 4.

Тип вправи: рецептивно-репродуктивна.

Вид вправи: здогадка на рівні речення. Учні читають речення і заповнюють пропуски, утворюючи відповідну словоформу від запропонованого слова-основи.

Завдання: Complete each sentence with the correct word derived from the word in brackets.

- To my great _____ (embarrass) I can't use a computer.
- If the _____ (populate) goes on declining, there will be a need to more _____ (immigrate) into _____ (west) Europe.
- Today some old customs have survived. In a _____ (tradition) Japan house if a guest admires a particular object in the house the host will give it to the guest _____ (straight).
- Sometimes he experienced terrible _____ (lonely).

Вправа 5.

Тип вправи: рецептивно-репродуктивна.

Вид вправи: здогадка на рівні тексту. Учні читають текст і заповнюють пропуски, утворюючи відповідну словоформу від запропонованого слова-основи.

Завдання: Read the article about a Christmas tradition in the UK. Fill in the gaps with correct words derived from the words in brackets.

Panto

The Christmas season in the UK would be nothing without (1) _____ (tradition) 'Panto'. These funny (2) _____ (music) plays date back to the Middle Ages and are based on a (3) _____ (combine) of Italian comedy and British Music Hall.

Pantomime has become a big business in the UK. Over the years it has combined (4) _____ (differ) features of theatre. The novelty aspect has always been (6) _____ (extreme) important to its (7) _____ (survive) as well [6, с. 5].

4. Вправи, спрямовані на навчання здогадки про значення слів, які складаються з відомих слів-основ (складені слова).

Вправа 1.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні словоформи. Учні сприймають графічну форму ЛО.

Завдання: Read the words and guess the meaning of the words by combining the meaning of the smaller components: e.g. cupboard, homepage, blue-eyed, looking-glass.

Вправа 2.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні понадфразової єдності. Учні читають текст і добирають до виділених слів еквіваленти рідною мовою із запропонованого списку.

Завдання: Read the description of my flat. Guess the meaning of the words in bold and find the equivalents to these Ukrainian words: *відомий, книжкова шафа, вітальня, книжкові полиці.*

*My flat is quite large. It consists of four rooms, but our **waiting-room** is just to my liking. It is very roomy and modern. There is a huge wardrobe for our coats and a beautiful **bookcase** with some **bookshelves** with rare and **well-known** literature works.*

Група II.

Група вправ для засвоєння прийомів мовленнєвої здогадки під час читання та аудіювання

1. Вправи для навчання здогадки про значення слів за контекстом за допомогою дефініції та перефразування, прикладу, порівняння, контрасту. Для таких завдань можна вилучити речення з тексту, робота з яким буде проводитися далі на уроці, адже контекст можна прослідкувати якнайменше у реченні.

Вправа 1.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні речення. Учні читають речення та обирають синонім до незнайомого слова із запропонованого списку.

Завдання: Read the sentences. Select the best meaning for the word in bold type in each passage. Write the letter that represents the best answer. Explain what clues helped you guess.

- The detective **surmised** that the man was lying. Her guess was right.
 (A) knew (C) worried
 (B) guessed (D) solved
- A rainbow is an **evanescent** thing; it gradually disappears, leaving only a memory.
 (A) temporary (C) even, balanced
 (B) shaped like an arch (D) beautiful
- Like any other beginner, a **novice** in the kitchen will make mistakes.
 (A) cook (C) helper
 (B) young person (D) someone new to an activity
- Places of **agress**, such as the plane's doors and removable windows, must be clearly labeled.
 (A) public transportation (C) exit
 (B) mistake (D) first-aid stations [6].

Вправа 2.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні речення. Учні читають і/чи слухають речення.

Завдання-інструкція: Read the sentences and guess the meaning of the words in bold type / Listen to the sentences and guess the meaning of the words: *sleeve, pocket, belts, buttons*.

1. One of the elements is the **sleeve**. Its main function is to cover the arms.
2. Another interesting element is the **pocket**. Originally people used them to keep things there.
3. People use **belts** to keep their trousers on.
4. People use **buttons** to keep two parts of jacket together in cold weather.

2. Вправи для навчання здогадки про значення слів на основі умовиводу.

Для таких завдань необхідно брати не одне речення, а цілий абзац або частину тексту.

Вправа 1.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні понадфразової єдності. Учні читають початок статті й обирають відповідне тлумачення значення із списку запропонованих.

Завдання: Read the first paragraph of the article about an extraordinary woman. Change the underlined word into the corresponding variant given in A, B, C, D. Explain what guessing techniques you used.

A severe back injury had forced Eileen Gardner into a rather sedentary life. For months she did little more than watching television and did light chores around the house. Originally a capable athlete, her muscles were beginning to atrophy. Then Eileen Gardner decided to fight back.

sedentary:

- (A) used to sitting, getting little exercise
- (B) used to running, active
- (C) sad
- (D) angry

atrophy:

- (A) waste away
- (B) develop
- (C) strengthen
- (D) became tight [6, с. 25].

Вправа 2.

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні понадфразової єдності.

Завдання: Read the article about an unusual place for graffiti. Guess the meaning of the words in bold. Explain what guessing techniques you used.

Not Here!

Where would you expect to find graffiti? On walls and bridges? Perhaps in special exhibitions? But probably not all over the front of a historic Scottish castle.

But soon that's exactly where you will be able to see it! And this is not vandalism on a grand scale. Four graffiti artists, who are well-respected in their home country of Brazil, have been **commissioned** by the owner to completely cover one side of the castle with bright, colourful graffiti.

*Most local people support the idea but there have been some negative reactions from people across the country who think it is completely **inappropriate**. But the family are **convinced** that when it is completed people will love it [4, с. 52].*

Група III.

Група вправ для вдосконалення умінь комплексного застосування прийомів мовної та мовленнєвої здогадки учнями основної і старшої школи під час читання та аудіювання

Такі вправи передбачають застосування різних прийомів здогадки – як мовної, так і мовленнєвої – на рівні тексту.

Наприклад:

Тип вправи: рецептивна.

Вид вправи: здогадка на рівні тексту.

Завдання-інструкція: Some English schoolchildren are visiting your school soon. You are to tell them about your classes. To get prepared for it, listen to the story of another Ukrainian boy who tells about *his* English classes. Guess the meaning of the words, which are written on the board. Explain what guessing techniques you used.

*I am a pupil of the ninth form. Our school is a **lyceum**. The pupils learn different languages. I learn English. I have my English three **times** a week. Every Monday, Wednesday and Friday I take my English textbook which my mother has **presented** me, my dictionary, where I can find a lot of words I don't know, and my exercise-book and go to my English lesson. The bell rings and the teacher and the pupils come into the classroom and the lesson begins. During the lesson we watch **video**, ask each other questions and speak on what we have heard. Twice a month we have our **home reading** lesson. At this lesson we speak about what we have read and discuss interesting **episodes** from our book. I never have bad **grades** in English because I always prepare my homework well. I like my English lessons very much and come to them with **joy**.*

Таким чином, розроблений комплекс вправ містить у собі групи вправ, які розвивають уміння мовної і мовленнєвої здогадки. Кожна із груп, у свою чергу, охоплює вправи, спрямовані на засвоєння різновидів прийомів здогадки. Вправи, які мають переважно рецептивний та рідше – рецептивно-репродуктивний характер, розташовані у комплексі шляхом збільшення контексту сприйняття. Третя група вправ передбачає вдосконалення навичок та вмінь роботи з прийомами здогадки комплексно на рівні тексту.

Надамо **фрагмент уроку**, який є прикладом цілісної реалізації комплексу вправ для формування ПС на матеріалі конкретного тексту. Фрагмент складений за матеріалами підручника А. М. Несвіт „We Learn English”, 2007 для 7-го класу (6 рік навчання) [5, с. 106, 223].

Тема: Illnesses and Their Treatment (Урок 8-9, тематичний цикл 3 “Health Highlights”).

Мета: Удосконалювати рецептивні лексичні навички здогадки учнів про значення інтернаціональних і похідних слів під час аудіювання.

Обладнання: Підручник, фото із зображенням різних видів нетрадиційної медицини (акупунктура, масаж тощо), картки, аудіозапис тексту.

Методичний коментар: Удосконалення лексичних навичок відбувається у контексті навчання аудіювання на дотекстовому етапі.

Етап. Мета. Прийом	Зміст
<p>Етап 1. Підготовка до сприйняття тексту. Прийом: бесіда вчителя з учнями</p>	<p>T: Today we are going to talk about the alternative medicine. A) What is the Ukrainian equivalent for "alternative medicine"? (ймовірна відповідь: «альтернативна медицина») B) What way/s of alternative medicine do you know? (ймовірна відповідь: 'massage')</p> <p>Right. The words "alternative medicine", 'massage' sound very much similar in Ukrainian as the words are international. The talk of an expert on alternative medicine you are going to listen to contains some more of such words related to the topic. You should know that there are lots of international words in the English language. It is possible to guess such words while reading and listening without consulting the dictionary. For it you need to develop your word guessing techniques.</p>
<p>Етап 2. Навчання учнів здогадки про значення нових лексичних одиниць, які подібні за звучанням та написанням до слів рідної мови (інтернаціональні слова) Прийоми:</p> <p>1. Називання учнями вже відомих їм інтернаціональних слів з теми;</p> <p>2. Активне слухання учнями речень, визначення інтернаціональних слів, їх співвідношення із графічною формою та здогадка про значення.</p>	<p>1. Recollect the international words related to the topic (ймовірні слова, які учні вже зустрічали / використовували на попередніх уроках із теми: <i>doctor, patient, aspirin, syrup, symptoms, nasal spray, tablet, vitamin, penicillin, shock, dentist, operation, anesthetics, dosage, allergy</i> etc.) 2. Listen to the sentences and match the international words you hear with their written forms. Guess what they mean by their phonetic and written form. (Слова записані на дошці.) a) <i>meditation</i> d) <i>massage</i> b) <i>virus</i> e) <i>pulse</i> c) <i>acupuncture</i></p> <p>(Учитель читає речення із тексту.) 1) <i>On the one hand, they kill germs and viruses.</i> 2) <i>Next, the doctor touches your skin to see if it is in good condition, and takes six pulses, three on each wrist.</i> 3) <i>The treatment usually includes herbs, acupuncture, massage and meditation.</i></p> <p>(Учні знаходять графічну форму слів, які звучали в реченнях, пояснюють значення РМ, повторюють слова за вчителем, читають їх)</p>
<p>Етап 3. Навчання учнів здогадки про значення нових ЛО за допомогою суфіксів <i>-ion, -ation, -tion, -er, -or, -ment</i> та префікса <i>dis-</i></p>	<p>In the text there are some words which you haven't met before. But you can guess them as you know their components – prefixes, root words, suffixes. For example, <i>unwell, operation, etc.</i></p>

Етап. Мета. Прийом	Зміст
<p>Прийоми:</p> <p>1. Називання учнями вже відомих учням суфіксів іменників та прикметників;</p> <p>2. Читання учнями нових ЛО, здогадка про значення та пояснення, за допомогою яких суфіксів і від якої частини мови вони утворені</p> <p>3. Активне слухання та переклад учнями слів і речень з новими словами, утвореними за допомогою префікса <i>dis-</i></p>	<p>1. a) Recollect the English suffixes of nouns and adjectives. (Учні згадують відомі їм суфікси іменників та прикметників, записують їх на дошку у дві колонки.) b) Look through the list of nouns and point out the suffixes you've missed to mention. (Учні проглядають на картках слова АМ, утворені за допомогою різноманітних суфіксів і знаходять такі, про які ще не згадали) 2. Read the word, explain how it is formed and give its meaning. P: <i>treatment</i> (читає); (пояснює) утворилось від дієслова <i>to treat</i> (лікувати) за допомогою суфікса <i>-ment</i>. (Таким способом учні пояснюють слова на картках: <i>complication, medical, medicinal, eating, herbal, combination</i>) 3. a) How does the suffix <i>dis-</i> change the meaning of words? Give example of words with the suffix. (Учні пригадують слова з цим префіксом, вчитель записує їх на дошці) b) Guess the meaning of the words: <i>disorders, disharmony.</i> c) Listen to the sentences and translate them into your native tongue. 1) <i>On the one hand, medicines kill germs and viruses, on the other hand, they become a reason for a stomachache and eating disorders.</i> 2) <i>These pulses show different patterns of disharmony of the patient's body, and tell the doctor what is wrong with the person's health.</i></p>
<p>Етап 4. Аудіювання Прийом: Активне слухання учнями тексту, виконання мовленнєвого завдання до слухання.</p>	<p>T: Listen to the talk of an expert on alternative medicine and do Ex.1 on p.106. While listening, complete the sentences. Afterwards comment on your attitude to alternative medicine. Have you ever used it? Would you advise it to your friends? Why?</p>
<p>Текст для аудіювання</p> <p style="text-align: center;">Alternative Medicine</p> <p><i>Although many medicines are used nowadays, people are looking for the alternative ways of medical treatment. This happens because of the serious health complications which are the reasons of taking too many pills, tablets or medical syrups. On the one hand, they kill germs and viruses, but, on the other hand, they become a reason for a stomachache and eating disorders. That's why more and more people turn their minds to herbal and Chinese medicine as well. The Chinese doctor observes how you move, looks at your tongue, which shows the condition of your heart, lungs, liver and other parts of your body. Then you are asked to describe the symptoms of your illness. The doctor listens to the way you speak. Next, the doctor touches your skin to see if it is in a good condition, and takes six pulses, three on each wrist. These pulses show different patterns of the patient's body, and tell the doctor what is wrong with the person's health. After that the treatment is prescribed. It usually includes herbs, acupuncture, massage or meditation, or possibly a combination of four [5, с. 223].</i></p>	

Слід зазначити, що навчання прийомів здогадки не може відбуватися концентровано та інтенсивно, оскільки кожен із описаних нами прийомів ММЗ має свою специфіку застосування та свої підказки для учнів. Проходить поступове додавання нових прийомів до змісту навчання, а також робота завжди прив'язується до конкретних текстів, які, як правило, не містять усієї номенклатури лексики ПС. Відтак, доцільно забезпечити учнів 2 пам'ятками.

У першій необхідно у вигляді таблиці представити номенклатуру прийомів із прикладами та підказками, на які учні можуть спиратися як під час читання, так і під час аудіювання текстів.

У другій пам'ятці доречно запропонувати учням алгоритм застосування прийомів ММЗ. Спираючись на ідеї Y. Zhihong [3, с. 20], ми розробили таку пам'ятку, яка містить конкретні кроки-дії учня, подані в інструктивній формі.

Пам'ятка

Як здогадуватися про значення незнайомих слів під час читання та аудіювання

Шановний друже!

Тобі доводиться читати і слухати багато текстів англійською мовою, в яких зустрічається все більше й більше незнайомих слів. І це інколи тебе дратує, адже все більше часу доводиться витратити на роботу зі словником, якщо він поруч. А якщо зараз у тебе немає можливості ним скористатися, то велика кількість незнайомих слів тебе, напевно, лякає. Ти впадаєш у відчай і, врешті-решт, не розумієш тексту. Чи не так?

Не слід піддаватися страху, адже ти вже знаєш, що в самих словах та їхньому оточенні часто містяться підказки, які дозволяють здогадатися про їхнє значення, і не треба звертатися до словників! Поступово ти засвоїш все більше й більше таких підказок. Для того щоб знайти потрібну підказку, слід виконати такі дії:

1. Проаналізуй структуру незнайомого слова: визнач, чи воно просте/похідне/складене. Якщо виявиться, що слово складається із уже знайомих елементів, то відразу спробуй здогадатися про його значення.
2. Визнач належність незнайомого слова до певної частини мови.
3. Зверни увагу на взаємозв'язки між словами у реченні.
4. Проаналізуй зв'язки між реченнями.
5. Зроби висновок про значення слова.
6. Перевір свою здогадку:
 - 6.1. Чи підходить визначена частина мови?
 - 6.2. Чи не втрачається зміст речення при перекладі?
 - 6.3. Спробуй розбити незнайоме слово на частини і таким чином ще раз перевірити його значення.

Не забувай, що слово, про значення якого ти намагаєшся здогадатися, має узгоджуватися зі змістом речення/тексту. Спробуй обґрунтувати свою здогадку, щоб бути впевненим у її правильності.

Також пам'ятай, що не завжди в самому слові та в його оточенні містяться підказки про його значення, і тобі доведеться звернутися до словника.

Успіху тобі!

Таким чином, запропонований нами комплекс вправ для формування ПС розроблений з урахуванням етапності формування лексичних навичок і номенклатури видів ММЗ. Наданий фрагмент уроку ілюструє модель реалізації комплексу вправ. Функціонування навички здогадки відбувається під час читання чи аудіювання, і робота з формування ПС учнів має організовуватися навколо тексту. Учні повинні володіти знаннями про види здогадки і засвоїти алгоритм дій для застосування прийомів здогадки. Тому доречно запропонувати чи разом з учнями послідовно створити дві відповідні пам'ятки. Приклад однієї подається у статті.

Очевидно, що через складність об'єкта дослідження – лексичних навичок здогадки, наше дослідження не може претендувати на вичерпність. Перспективи дослідження проблеми полягають у розширенні номенклатури прийомів ММЗ та конкретизації методики формування пасивного словника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берман И. М. Методика обучения английскому языку в неязыковых вузах / И. М. Берман. – М. : Высшая школа, 1970. – 230 с.
2. Богушевич Н. В. Формування потенційного словника учнів основної і старшої загальноосвітньої школи під час читання / Н. В. Богушевич, В. В. Сорока // Іноземні мови. – 2011. – № 2. – С. 10 – 15.
3. Zhihong Y. Learning words / Yang Zhihong // Forum. – July, 2000. – Volume 38. – № 3. – P. 18 – 21.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. Збірник завдань для державної атестації з англійської мови : 9 кл. / уклад. : О. Я. Коваленко, С. В. Голобородько. – К. : Генеза, 2010. – 208 с.
5. Несвіт А. М. Англійська мова. Ми вивчаємо англійську мову. 7 клас: підручник для 7-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / А. М. Несвіт. – К.: Генеза, 2007. – 256 с.
6. Building English Skills/ Ed. by J. Little. – Illinois: McDougal, Littell & Company, 1985. – 543 p.
7. Our English. Підручник з англійської мови. 7 клас / Під ред. Л. Биркун. – К.: Освіта, 2006. – 201 с.

Отримано 31.01.12